

ПОНЯТТЯ І КЛАСИФІКАЦІЯ ФЕЙКОВИХ НОВИН

А. А. Храпунова

магістр Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Сьогодні особливу стурбованість стосовно медіасфери викликає велике поширення фейків, тобто недостовірних новин, які украй негативно впливають на громадську свідомість. Особливо це проявляється в періоди збільшення напруження в суспільстві, які викликані тими чи іншими знаковими подіями. Чи не найбільшим злетом фейк-ньюз вважається 2016 р., коли проходили вибори Президента США. Нині, пандемія коронавірусу спричинила появу величезної кількості шейків, які або викликають панічні настрої, або зверхнє відношення, яке заважає карантинним заходам.

Отже, що таке фейкові новини і якими вони бувають. В цілому, у тлумачних словниках англійської мови слово *fake* означає наступне: «копія чого-небудь (наприклад, картини або прикраси), для того щоб обдурити людей»; «що-небудь зроблене, щоб виглядати як оригінал, з метою обману; наприклад, підроблений паспорт, віза, документ»; «несправжня дія або справжнє почуття: штучна посмішка, справжня емоція»; «зробити вигляд, що щось трапилось, хоча воно не відбувалося» [4]; «переробляти, змінювати, маніпулювати; додати сумнівну автентичність чому-небудь» [5]. У тлумачному словнику англійської мови 1913 року слово *fake* трактується як «обдурити, надути, вчинити шахрайство, украсти, пограбувати», «маніпулювати, діяти шляхом обману, щоб змусити предмет виглядати краще або інакше, чим він є насправді», і позначається як сленг [5].

Отже, як ми бачимо, слово *fake* має суто негативне значення, яке співвідноситься з поняттями «неправда», «обман» і «маніпулювання». Фейк ньюз – це новини, засновані на неправдивій інформації, творці якої орієнтовані на обман і маніпулювання.

Незважаючи на те, що сьогодні недостовірні – фейкові новини є досить розповсюдженим явищем, комплексні дослідження цього порівняно нового феномена поки відсутні. Немає чітких критеріїв визначення поняття «фейкові новини». Більше того, у різних дослідницьких парадигмах для позначення аналізованого явища існує велика кількість термінів, які різняться своїм обсягом і змістом: медіафейк, фейкові новини, фальшиві новини, псевдо-новини, інформаційні вкидання, медіамістифікація.

У сучасному медіапросторі «фейком» може бути не тільки фальшива новина, це може бути і підроблене фото, сторінки в соціальних мережах, створені від імені іншої людини – усе, що не відповідає реальним фактам дійсності.

А. В. Ткаченко і А. Б. Качинський розглядають поширення фейкових новин як один з різновидів «інформаційних операцій» і виходячи з цього роблять висновок про три характерні їх властивості: високий ступінь подібності текстів, які публікуються в Інтернет (при цьому тексти не є повними дублікатами); невеликий інтервал часу, за який ці тексти публікуються; публікації текстів у

маловідомих, регіональних або спеціалізованих джерелах [3, с. 49-50]. При цьому, оскільки завданням «інформаційної операції» є максимально широке поширення новини, ми б додали до цього списку скандальний або панічний характер заголовків. Як правило, творці такого тексту спекулюють на тих проблемах, які торкаються максимально широкої аудиторії.

Узагальнюючи наведені дефініції, вважаємо за можливе навести власне формулювання терміну «фейкові новини» – це повністю або частково вигадана інформація, яка подається в ЗМІ як достовірна і поширення якої спрямоване на досягнення якоїсь цілі автора даного фейку.

Поняття «фейк» містить у собі ряд найрізноманітніших явищ медіасередовища. Так, фейками можуть називатися:

- підроблені тексти, а також фото-, відео- або аудіозаписи;
- сторінки або блоги, які ведуться від будь-чийого імені в соціальних мережах (від імені реально існуючих або вигаданих особистостей, історичних або художніх персонажів);
- підроблені сторінки популярних сайтів (при переході на ці сторінки користувач помилково думає, що одержує інформацію від ресурсу, якому можна довіряти; такі сторінки також створюються зловмисниками, щоб заманити користувача і спонукати його ввести на фальшивій сторінці свій справжній логін або пароль з метою подальшого використання у своїх інтересах);
- штучно створена за завданням замовника популярність особистості, твору, проекту (як правило, за допомогою інтернет-ботів і (або) тих же фальшивих акаунтів, які виставляють «лайки» і постять схвальні коментарі) [1, с. 112-114];
- повністю неправильна або частково перекручена інформація про факти, події і явища.

З нашої точки зору, фейкові новини можна класифікувати наступним чином:

1. Залежно від співвідношення достовірної і недостовірної інформації:
 - «новина» являє собою неправду від початку до кінця;
 - частково достовірна новина.
2. Залежно від вірогідності обставин часу і місця події, яка відбулася:
 - в якості сьогоденної новини подають правдиву інформацію, але яка мала місце в минулому;
 - «новина» про подію, яка реально відбулася в одному місці, але подається як подія, яка відбулася в іншому.
3. Залежно від складу осіб, які згадуються в «новині»:
 - «новина» містить посилення на висловлення публічної особи, яке нібито мало місце, але розміщене від імені несправжнього адресата;
 - новина виставляє другорядного учасника події в якості головної діючої особи;
 - невірна новина, заснована на висловленнях осіб, які нібито були свідками яких-небудь подій.
4. Залежно від цілей створення і поширення:
 - «новини», створювані і розповсюджені з метою розваги споживача;

- «новини», створювані і розповсюджені з метою досягнення політичних переваг: дискредитації політичних конкурентів (у тому числі в ході передвиборної боротьби), провокування вуличних безпорядків, насильницької зміни влади і т.д.;

- «новини», створювані з метою дискримінації осіб за ознакою статі, раси, національності, мови, походження, майнового і посадового положення, місця проживання, відношення до релігії, переконань, приналежності до громадських об'єднань, а також інших обставин;

- «новини», створювані і розповсюджені з метою маніпуляції ринком або одержання певних переваг в економічній діяльності;

- «новини», створювані і розповсюджені з метою підвищення інтернет-трафіка. З численними прикладами подібних «новин» постійно зустрічаються користувачі соціальних мереж, а також месенджерів типу Viber, Watsapp та ін.;

- «новини», створювані і розповсюджені з метою шахрайського заволодіння коштами та іншим майном споживачів.;

- «новини», створювані з метою завдання збитків інформації, яка зберігається в комп'ютері користувача;

- «новини», створювані і розповсюджені з метою залучення уваги до окремої особистості, компанії, проекту або руху.

5. Залежно від рівня сприйняття вірогідності:

- «новини», які носять явно фейковий характер.

- «новини», здатні викликати сумнів відносно їх «фейковості» і спонукати споживачів перевірити отриману інформацію.

- «новини», сфальсифіковані настільки переконливо, що сумнівів у них «фейковості» практично не виникає.

Отже, дана класифікація, не претендуючи на все охоплення, з нашої точки зору може дозволити систематизувати різні фейкові новини за ключовими ознаками. Це, на нашу думку, дозволить більш адекватно їм протидіяти.

Список використаних джерел

1. Иссерс О. С. Медиафейки: между правдой и мистификацией / О. С. Иссерс // Коммуникативные исследования. — 2014. — № 2. — С. 112-123.

2. Ткаченко А. В., Качинський А. Б. Ідентифікація фейкових новин в соціальних ЗМІ // Математичні методи комп'ютерного моделювання та кібернетичної безпеки: матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. - 2018. - С. 49-50.

3. Dictionary for Advanced Learners. International Student Edition. - London, 2006. - С. 498.

4. Merriam-Webster Online: Dictionary and Thesaurus. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/fake>.

5. Webster's Revised Unabridged Dictionary (1913) . – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://machaut.uchicago.edu/2resource=Webster%27s&word=fake&use=1913=on&use=1828=on>.